

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IQTISODIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMOLARI

Mansurova Hulkar Muhammadiyevna
Tongatarov Sardor Sobirjon o'g'li
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchilari

MODERN PEDAGOGICAL PROBLEMS OF FORMING ECONOMIC LITERACY IN PRESCHOOL CHILDREN

Mansurova Hulkar Muhammadiyevna
Tongatarov Sardor Sobirjon o'g'li
Teachers of the Qashqadaryo Pedagogical College

Annotatsiya: *Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berishning pedagogik ahamiyati va uning mazmuni tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqtisodiy tarbiya orqali bolalarda tejamkorlik, mehnatga hurmat, resurslardan oqilona foydalanish, iqtisodiy fikrlash kabi sifatlarni shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim jarayonida iqtisodiy tarbiyani o'yin faoliyati, kundalik hayotiy vaziyatlar va amaliy mashg'ulotlar orqali tashkil etishning samarali usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari iqtisodiy tarbiya bolalarning kelajakdagi ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida muhim omil ekanligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *iqtisodiy tarbiya, maktabgacha ta'lim, tejamkorlik, iqtisodiy fikrlash, resurslardan foydalanish, mehnat tarbiyasi, pedagogik yondashuv.*

Abstract: *This article examines the modern pedagogical problems of developing economic literacy in preschool children. The study highlights the importance of forming basic economic concepts, such as thriftiness, rational use of resources, understanding the value of labor, and responsible consumption from an early age. The paper also analyzes effective pedagogical approaches, including play-based learning, practical activities, and interactive methods that help children understand simple economic relationships. In addition, the role of educators and parents in shaping children's economic awareness is discussed. The results indicate that developing economic literacy at the preschool stage contributes to the formation of responsible, conscious, and economically competent individuals in the future.*

Keywords: *economic literacy, preschool education, economic upbringing, thriftiness, rational use of resources, pedagogical approaches, play-based learning.*

Hozirgi davrda jamiyat taraqqiyoti iqtisodiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan shaxslarni tarbiyalashni talab etadi. Iqtisodiy madaniyat va iqtisodiy tafakkur shaxsning muhim sifatlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli bolalarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirish jarayonini erta yoshdan, ayniqsa maktabgacha ta'lim davridan boshlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yosh davri shaxsning asosiy dunyoqarashi, qiziqishlari va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda

mehnatga hurmat, buyumlar qiymatini anglash, tejamkorlik va tartiblilik kabi iqtisodiy xulq-atvor elementlari rivojlana boshlaydi.

Iqtisodiy tarbiya bolalarni murakkab iqtisodiy nazariyalar bilan tanishtirish emas, balki ularda kundalik hayotda zarur bo'lgan oddiy iqtisodiy tushunchalar va ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Shu nuqtai nazardan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani samarali tashkil etish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Maktabgacha yosh davri shaxsning ijtimoiy, ma'naviy va intellektual rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda hayotiy qadriyatlar, munosabatlar va xulq-atvorning asosiy elementlari shakllanadi. Shulardan biri iqtisodiy madaniyat va iqtisodiy savodxonlikdir. Iqtisodiy tarbiya bolalarda moddiy boyliklarga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, mehnat natijasini qadrlash, resurslardan oqilona foydalanish hamda tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayon hisoblanadi. Iqtisodiy tarbiya jarayoni bolalarga murakkab iqtisodiy nazariyalarni o'rgatish emas, balki ularning yoshiga mos ravishda sodda iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishni nazarda tutadi. Bu jarayon orqali bolalarda mehnatning qadri, moddiy boyliklarning qiymati va ularni yaratishda inson mehnatining o'rni haqida dastlabki tasavvurlar shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy tarbiya bir nechta muhim yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Avvalo, bolalarga mehnatning ahamiyatini tushuntirish muhim hisoblanadi. Bola atrofdagi buyumlar, oziq-ovqat mahsulotlari yoki o'yinchoqlar inson mehnati natijasida yaratilganini tushunib yetgan sari ularda mehnatga nisbatan hurmat hissi shakllanadi. Bundan tashqari, buyumlarning qiymatini anglash bolalarda ehtiyotkorlik va mas'uliyat tuyg'usini rivojlantiradi.

Iqtisodiy tarbiyaning yana bir muhim jihati bolalarda tejamkorlik va tartiblilik sifatlarini shakllantirishdan iboratdir. Bolalar o'zlariga tegishli buyumlarni asrash, narsalarni joyiga qo'yish, o'yinchoqlarni ehtiyot qilish orqali iqtisodiy madaniyatning dastlabki elementlarini o'zlashtiradilar. Shuningdek, moddiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, suv, qog'oz yoki boshqa materiallardan tejamkorlik bilan foydalanish bolalarda mas'uliyatli munosabatni rivojlantiradi. Shu tarzda iqtisodiy tarbiya bolalarda iqtisodiy tafakkur, ongli munosabat va mas'uliyat hissining shakllanishiga xizmat qiladi. Natijada iqtisodiy madaniyatning boshlang'ich asoslari maktabgacha yosh davridayoq shakllana boshlaydi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarga iqtisodiy tushunchalarni sodda va tushunarli shaklda yetkazish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayon bolalarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi va qiziqishlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi zarur. Bolalarda iqtisodiy tushunchalarni shakllantirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastlab bolalar mehnat va uning natijasi haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Masalan, non pishirish uchun dehqon, tegirmonchi va novvoyning mehnati zarurligini tushuntirish orqali bolalarda mehnat jarayoni haqida oddiy tasavvur hosil qilinadi.

Keyingi bosqichda bolalarga pul va uning vazifasi haqida tushunchalar beriladi. Bu jarayonda pulning insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirishdagi vosita ekanligi sodda misollar orqali tushuntiriladi. Masalan, do'kondan mahsulot sotib olish jarayonini tushuntirish orqali bolalar pulning vazifasi haqida tasavvur hosil qiladilar.

Shuningdek, xarid qilish va tanlash tushunchalari ham bolalarda iqtisodiy fikrlashning shakllanishiga yordam beradi. Bolalar turli mahsulotlar orasidan keraklisini tanlash, ortiqcha sarf-xarajatlardan qochish kabi oddiy iqtisodiy qarorlarni qabul qilishni o'rganadilar.

Bolalar kundalik hayotda ota-onalarining mehnati, xarid jarayoni yoki uy xo'jaligidagi faoliyatni kuzatish orqali iqtisodiy jarayonlar haqida tasavvur hosil qiladilar. Shu sababli pedagoglar va ota-onalar bolalar bilan suhbatlar o'tkazish, turli vaziyatlarni tushuntirish hamda amaliy misollar orqali iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishlari lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida o'yin faoliyati yetakchi o'rin tutadi. Shu sababli iqtisodiy tarbiyani o'yin orqali tashkil etish eng samarali pedagogik usullardan biri hisoblanadi. O'yin jarayonida bolalar atrofdagi ijtimoiy munosabatlarni o'zlashtiradilar, turli rollarni bajaradilar va hayotiy vaziyatlarni modellashtiradilar. Masalan, "do'kon", "bozor", "kasb egalari" yoki "qurilish" kabi rolli o'yinlar bolalarda iqtisodiy tasavvurlarni shakllantirishga katta yordam beradi. Bunday o'yinlar davomida bolalar sotuvchi, xaridor, ishlab chiqaruvchi yoki xizmat ko'rsatuvchi rollarini bajarib, iqtisodiy jarayonlarning oddiy shakllarini o'rganadilar. O'yin jarayonida bolalar mahsulotlarni tanlash, narx belgilash, savdo qilish yoki xizmat ko'rsatish kabi faoliyatlarni bajarish orqali iqtisodiy munosabatlarning mohiyatini tushunib boradilar. Shu bilan birga, o'yin faoliyati bolalarda muloqot madaniyatini, kelishuvga erishish ko'nikmalarini va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada o'yin orqali tashkil etilgan iqtisodiy tarbiya jarayoni bolalarda nafaqat iqtisodiy tushunchalarni, balki ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Iqtisodiy tarbiyaning muhim yo'nalishlaridan biri bolalarda tejamkorlik sifatini rivojlantirishdir. Tejamkorlik – bu mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ortiqcha sarf-xarajatlardan qochish va moddiy boyliklarni asrashga qaratilgan xulq-atvor shaklidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tejamkorlik ko'nikmalari kundalik faoliyat jarayonida shakllantiriladi. Masalan, o'yinchoqlarni ehtiyot qilish, ularni sindirmaslik yoki tartibli saqlash orqali bolalarda buyumlarga nisbatan mas'uliyatli munosabat rivojlanadi. Shuningdek, suv va elektr energiyasini tejash, qog'ozdan oqilona foydalanish kabi oddiy odatlar ham iqtisodiy madaniyatning muhim elementlari hisoblanadi.

Pedagoglar bolalarga tejamkorlikning ahamiyatini kundalik hayotiy misollar orqali tushuntirishlari mumkin. Masalan, suvni behuda oqizmaslik yoki foydalanilgan narsalarni qayta ishlatish orqali bolalarda resurslarni asrashga nisbatan ongli munosabat shakllanadi. Bundan tashqari, bolalarni kichik mehnat faoliyatlariga jalb qilish ham tejamkorlik sifatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, o'yinchoqlarni yig'ishtirish, gullarga suv quyish yoki oddiy ishlarni bajarish orqali bolalar mehnatning natijasini qadrlashni o'rganadilar. Natijada bolalarda tejamkorlik, mas'uliyat va iqtisodiy ong kabi muhim sifatlar shakllanadi. Bu esa kelajakda ularning iqtisodiy savodxonlik darajasining rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirishda pedagoglar bilan bir qatorda ota-onalar ham muhim rol o'ynaydi. Chunki bola kundalik hayotda ko'proq oilaviy muhitda tarbiyalanadi. Pedagoglar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli o'yinlar, mashg'ulotlar va suhbatlar orqali bolalarga iqtisodiy tushunchalarni o'rgatsalar, ota-onalar

esa uy sharoitida bolalarda tejamkorlik va mehnatga hurmat ko'nikmalarini shakllantirishlari lozim. Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik iqtisodiy tarbiyaning samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tarbiya berish shaxsning kelajakdagi iqtisodiy madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon bolalarda tejamkorlik, mehnatga hurmat, resurslardan oqilona foydalanish hamda iqtisodiy fikrlash kabi sifatlarni rivojlantiradi. Iqtisodiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun ta'lim jarayonida o'yin metodlari, amaliy faoliyatlar va kundalik hayotiy vaziyatlardan keng foydalanish zarur. Shuningdek, pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik bolalarda iqtisodiy madaniyatni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida iqtisodiy tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratish, metodik tavsiyalar ishlab chiqish va pedagoglarning malakasini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Nishonova Z.T. Bolalar psixologiyasi va pedagogikasi. – Toshkent, 2018.
3. Qodirova F.R. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Tursunov I., Nishonaliyev U. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent, 2017.
5. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
6. Montessori M. The Absorbent Mind. – New York, 1995.
7. OECD. Early Childhood Education and Care. – Paris, 2017.